

Lars Gahrn

Herrevadsbro 1251

Om liv och leverne på medeltiden
bearbetad av Anna Bratås

Maktens vägar

Hon är så trött av att alltid oroa sig.

Oroa sig över att rövare ska plundra matförråden.

Att hungriga upprorsmakare ska ta maten och bränna husen.

Hur ska förråden räcka hela året?

Hur ska hon göra för att inte barnen ska svälta?

Om de nya skatterna hjälper till att få fred i landet är det kanske bäst att betala.

Medeltiden i Sverige brukar räknas från år 1050 fram till år 1523.

Många starka män ville ha makt och vara kung i början av medeltiden. Därför var det många uppror och krig i landet.

Kungar byttes ofta ut och kunde till och med bli mördade om någon annan ville bli kung. De många bytena gjorde att kungens makt blev svag. Människorna i landet blev också lidande av alla uppror och krig.

För att få mer makt krävde kungen skatt från människorna i landet. Bönderna betalade skatter med pengar och med det som odlats på gården. Även kött och skinn från djuren på gården och från jakten i skogen användes för att betala skatterna.

Kungen behövde pengar från skatterna för att ha råd att anställa fler soldater. Soldaterna kunde hindra rövare och andra människor från att ställa till med bråk i landet. De skulle hjälpa till att skapa fred i Sverige.

I början av 1300-talet skrevs en lag för Västmanland.

Där berättas att Herrevadsbro är en av landskapets fyra viktiga broar. Ville man resa norr om Mälaren från de östra till de västra delarna av Sverige gick vägen genom Kolbäck och över Herrevadsbron.

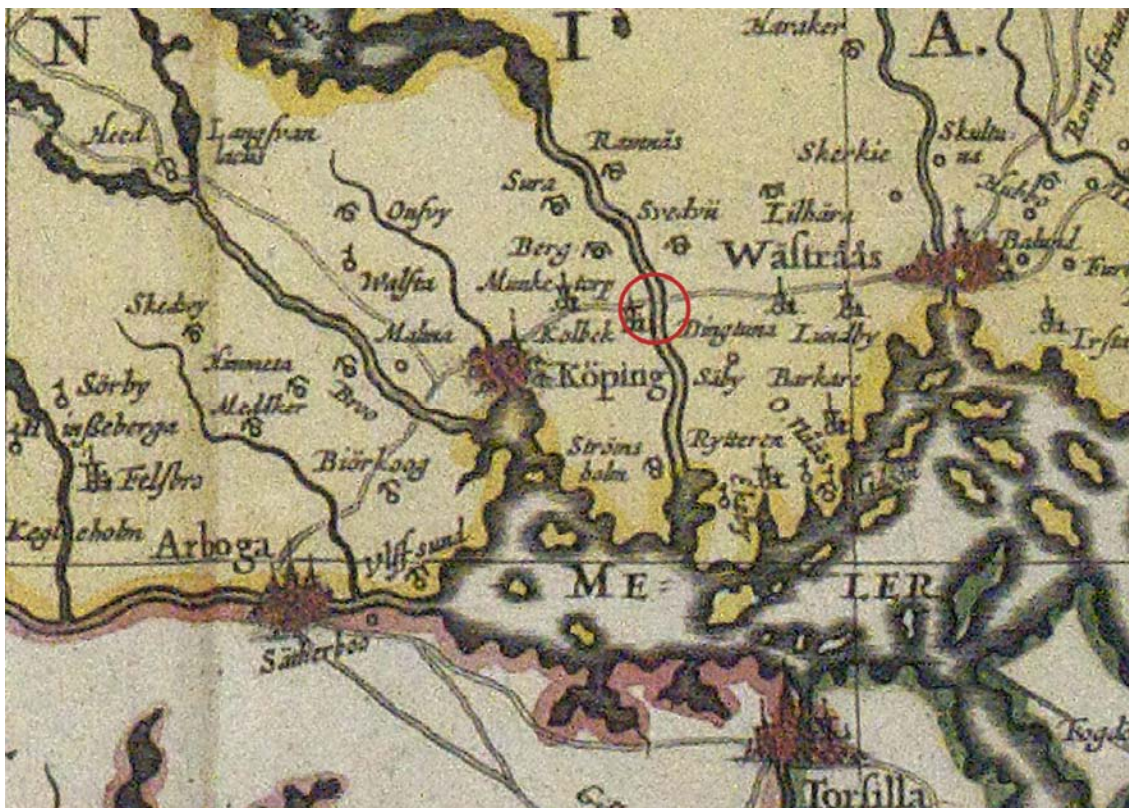
Men ännu en viktig väg passerade genom Kolbäck.

De som ville resa söderut tog vägen genom Kolbäck mot Strömsholm.

Sedan fortsatte de till Kvikksund där det gick att ta sig över vattnet.

Genom möten med människor som reste på vägarna fick Kolbäcksborna kunskap om saker som hände i andra delar av Sverige.

I en tid utan dagstidningar spreds nyheter från person till person.

Karta över del av Västmanland från 1658

Stormän, köpmän, munkar och kungar reste alla på de viktiga vägarna. Ryttare på hästar med blänkande rustningar. Vackra kvinnor med färgglada kläder. Säkert fanns det barn och unga som drömde om ett annat liv än arbetet hemma på gården. Att bli tjänare eller tjänarinna åt rika familjer gav möjlighet att själv få klä sig i vackra kläder. Möjlighet till ett annat liv.

Birger jarl och slaget

**Runt honom stred männen - vänner mot fiender.
Över vattnet ekade svärds klingornas hugg
blandat med vrål av smärta och hästars skrik.
Han kände lukt av blod och svett.
Skräcken blandades med känslan av att kämpa för rätt sak.**

Birger jarls namn var Birger Magnusson. Jarl är ett yrke och under medeltiden är jarlen kungens viktigaste man. Kungen Erik Eriksson hade ingen son. När han dog fanns det ingen som självklart kunde ta över den svenska kungatronen. Birger jarl var gift med Erik Erikssons syster. Det gjorde att Birgers äldste son Valdemar till slut valdes till Sveriges näste kung. Men eftersom Valdemar bara var ungefär 12 år var det Birger jarl som styrde landet.

En grupp med människor protesterade mot den nya kungen. De kallades folkungar och ville själva bestämma vem som skulle bli kung.

Folkungarna protesterade också mot att betala skatter till kungen.

De gjorde uppror som Birger jarl måste stoppa för att fortsätta att ha makten.

Hösten år 1251 mötte Birger jarl och hans soldater folkungarna och deras män. Platsen var troligtvis här där Kolbäcksån kröker sig.

Här fanns ett ställe där man kunde vada över ån – herrevadet.

En bro byggdes och platsen började kallas Herrevadsbro.

I slaget som följde besegrade Birger jarl och hans män folkungarna.

Ledarna för folkungarna blev avrättade på platsen. Det väckte många upprörda känslor.

I gamla böcker står det mer om avrättningarna än om själva slaget.

Genom att Birger jarl dödade sina motståndare fanns det färre som ville eller tordes göra uppror.

Birger sågs som en stark och fruktad ledare. Det gjorde att det blev en längre tid av fred som höll i sig under resten av Birger jarls liv.

Under freden blev kungens makt starkare och Birger jarl utvecklade systemet med skatter.

Pengar från skatterna användes till att bygga borgar och anställa fler soldater. Stockholm och flera andra medeltida städer grundades av Birger jarl.

Birger jarl skrev lagar som skyddade landet mot uppror och krig.

Lagarna skyddade även hemmet, kvinnorna och kyrkan.

Den som bröt mot lagarna och var ett hot mot freden straffades hårt.

De nya lagarna hjälpte till att skapa ett lugn i landet och under det lugnet började riket Sverige att växa fram.

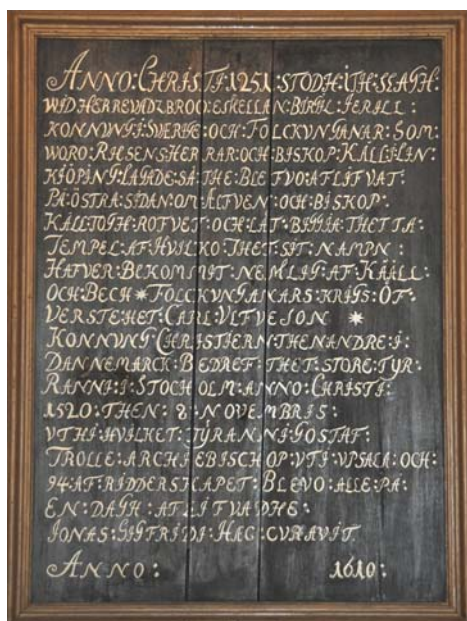
Medeltidens vardagsliv

**Solen värmer och vattnet blänker framför honom.
Han håller i sitt metspö och känner sig dåsig i värmen.
Han tänker på slaget som far har berättat om.
Det otäcka slaget som hände för länge sedan
men alla fortfarande pratar om.
Plötsligt känner han hur hans metspö rycker till.
Han ser fisken i vattnet som fastnat på kroken.
Nu blir mor glad när jag kommer hem med fisk.**

Vi vet inte säkert hur Kolbäcksborna drabbades av slaget vid Herrevadsbro. Det vi vet är att minnet av händelsen levde kvar hos människorna i området under lång tid.

Slaget blev en del av bygdens historia som levde vidare i sägner och berättelser. Vi kan se spår av berättelserna fortfarande idag. I Kolbäcks kyrka finns en minnestavla från år 1610 som berättar om slaget.

Texten på minnestavlan skrevs långt efter slaget. Det texten berättar om är troligen minnen som berättats i Kolbäck ända sedan 1200-talet. Det var så viktigt att det inte fick glömmas bort.

Stora grupper med soldater och upprorsmän kunde ställa till med mycket oreda. Soldaterna behövde mat och tog den från människor i de gårdar som de gick förbi.

Om soldaterna var fiender till folket i trakten kunde hus och lador brännas efter plundringarna. Soldater kunde även döda människor som var deras fiender.

Hur mycket människorna i Kolbäck påverkades av slaget berodde också på hur länge soldaterna stannade i trakten. Soldaterna och upprorsmän kan ha slagit läger i området innan de möttes i slaget. Då behövde de mat till både hästar och människor. Maten fanns hos bönderna runt Herrevad.

Under medeltiden var de flesta människorna i Kolbäck bönder. Men det var skillnad att vara bonde på den tiden. Livet var på många sätt hårdare. Matförråden behövde fyllas för ett år framåt. Bönderna odlade på åkrarna och födde upp djur som hästar, kor och grisar. Barnen fick tidigt hjälpa till med arbetet på gården.

Under medeltiden hade man inte hagar utan tamdjuren gick fritt. Barnen såg till så att djuren inte gick för långt bort från gården. Det var också barnen som skyddade de tama djuren från rovdjur som rävar och vargar.

Bönderna samlade även mat från skogens växter. De jagade i skogen och fiskade i sjöar och vattendrag. Allt behövdes för att förråden skulle räcka under hela året. Om kungens soldater och folkungarna tog mat från bönderna i Kolbäck, fick många Kolbäcksbor svälta.

Ett förnämligt resultat av Herrevadsbroprojektet

Herrevadsbroprojektet har pågått sedan januari 2012, varför vi idag är extra glada att kunna presentera en vacker minnespark, med en väl genomarbetad skyltning till det kulturhistoriska området. Händelsen på platsen har en viss betydelse för bildandet av riket Sverige.

Både Kolbäcks hembygdsförening och Hallstahammars kommun har haft rollen som projektägare. Övriga projektdeltagare är Västmanlands läns museum och Kolbäcks gästgivaregård. Vi tackar alla som har medverkat i projektet. Ett extra stort tack vill vi ge till historikern Lars Gahrn och de elever från den masterkurs i integrerad informationsdesign, som bidragit med fakta och idéer. Minnesplatsen grundlades 2005 av Kolbäcks hembygdsförening, med stöd från Dr Eva Bergqvist minneskonto. Genom Herrevadsbroprojektet har den fortsatta utvecklingen av minnesplatsen möjliggjorts med ekonomiskt stöd från Leader Norra Mälarstranden. Projektet har genererat ytterligare idéer, som är intressanta att genomföra, om ekonomiskt stöd kan erbjudas även i framtiden.

Kolbäcks hembygdsförening firar 30 år

I 30 år har föreningens ändamål varit att värna om, vårda bygdens miljö med dess kulturarv och föra detta vidare till kommande generationer. Varje tisdag har föreningen öppet hus i hembygdslokalen i Kolbäck, på Stationsgatan 12, kl. 13.30 till 16.30. Välkommen att fika med oss. Är du intresserad, får du gärna bli medlem och medverka i vårt arbete.

Kolbäcks hembygdsförening har Amsta-ringen som hembygdssouvenir. Ringen är en kopia av ett gravfynd i brons från Amsta by, och tillverkas av silver tillsammans med ytterligare smycken i samma design. Smyckena finns att köpa hos hembygdsföreningen.

Kolbäck i maj 2014

Stationsgatan 12, 734 50 Kolbäck

